

KLIMAAT RONDETAfel WELZIJN 12/9/2016

Verslag inspiratietafels

Inhoud

I	Kortverslag – besluiten.....	2
II	Uitgebreid verslag	5
A.	GROEP 1: Kleine maatregelen	5
B.	GROEP 2: Energetische renovatie	9
C.	GROEP 3 // ESCO	13
D.	GROEP 4 // Duurzaamheidsmeter.....	17

1. Kleine ingrepen

- Belang van het monitoren, materiaal gebruik, energieverbruik
 - i. Verantwoordelijkheden geven aan mensen, leefgroep, een afdeling
 - ii. Sensibilisering personeel en bewoners
 - 1. Energiebewust maken
 - 2. Er zijn goede voorbeelden
- Expertise moet toegankelijker worden
 - i. Lijst van betrouwbare experts
 - ii. Ervaringen delen
 - iii. Inspectie kan hierin ook een rol spelen; ze doen toch hun rondes
- Tertiaire sector heeft een vrijstelling gekregen, zou goed zijn als hier normen komen
 - i. Bv brandweernormen moet iedereen aan voldoen
 - ii. Klimaat zou ook een dwingende norm moeten worden, zo kunnen we de verantwoordelijken stimuleren
- Samenwerking met universiteiten opzetten rond duurzaamheid
 - i. Bv via Europese middelen

2. Energetische renovaties

- Inzetten op sensibilisatie
 - i. Gebruikers en bewoners
 - ii. Technici
- Inzetten op opleiding
 - i. Technici die instaan voor het onderhoud van de installaties
 - ii. Leren van good & bad practices
- Inzetten op goede planning ifv lange termijn visies
 - i. Samenwerking bouwheer/ontwerpers, reeds vroeg in het proces
 - ii. Binnen sector ifv delen van kennis
 - iii. Bouwteam samenstellen in de zorgsector; de juiste mensen; expertise en passie
 - iv. Van in aanvangsfase rekening houden met doelstelling lange termijn
- Inzetten op kennis
 - i. Meten is weten; energieaudit op maat;
 - ii. projectgebonden analyse en advies; waar kunnen we de grootste winsten realiseren
- monitoren van maatregelen/ingrepen
- realistisch beeld van terugverdientijden; rekening houdend met de veranderende E-prijzen
- goede praktijken, voorlopers,... belonen bij verdeling van de middelen; zij mogen niet bestraft worden door hun keuzes uit het verleden
- slimme volgorde bij uitvoeren van maatregelen; voorstel:
 - i. eenvoudige maatregelen op niveau gebruikers
 - ii. statische elementen (bv isolatie)
 - iii. dynamische elementen (bv zonnecollector)
- optimalisatie ifv lange termijn

- i. goede dimensionering van installaties
 - ii. slim koelen
- Winturbines: opzetten ve project waarin de zorgsector kan participeren
- Voorwaarden voor renovatie:
 - i. Functioneel zijn
 - ii. Structuren moet goed zijn
- Keuzes durven maken: bv oude gebouwen loslaten indien nodig om aan voorwaarden te kunnen voldoen
- Oprichten van een rollend fonds energie; moet prioriteit zijn gezien de positieve terugverdien tijd

3. ESCO

- Hoe kunnen we tot samenwerking komen ook in kleinere instellingen
 - i. Kleinere instellingen hebben een ander businessmodel nodig, welke vorm maakt niet uit
 - ii. Sommigen zijn te klein om zelf initiatief te nemen
 - 1. Stimulansen hiervoor
 - 2. Aanbod creëren
 - iii. Er zijn 1000 redenen om het niet te doen
 - 1. Gebrek aan kennis, wat is het nu
 - 2. Esco kost niks, brengt alleen op
 - iv. Meer overleg organiseren over verdienmodellen
 - v. Meten = weten

Oplossing: screening doen, faciliterende rol voor overheid, stimulansen bieden

- Totaalaanpak
 - i. Er zit veel meer in Esco dan de mensen weten
 - ii. Probleem is de lange termijn
 - iii. Oplossing kan zijn: doelstelling verplicht maken, een norm verplicht maken
 - iv. Overheid kan dit faciliteren, consequentie over regelgeving; bv in ziekenhuizen moet het voedsel weg gegooid

4. Duurzaamheidsmeter

- Hoe halen we minimale score
 - i. Verplichting vanuit overheid en controle door overheid met een minimum aan administratieve last
 - ii. Nood aan een platform voor uitwisseling good practices; zeker voor de kleine instellingen; er is al een overleg voor technische directeurs
 - iii. Overheid mag investeren in kennis om draagvlak te creëren
 - 1. Studies bekend maken, informatie open trekken voor iedereen
 - iv. Duurzaamheidsmeter moet een flexibel instrument worden dat snel kan geüpdatet worden
- Hoe gaan we zorgen voor BEN-gebouwen
 - i. Ondersteuning aan organisaties, niet alleen de verantwoordelijke medewerkers bestuurders om zo kennis te vergaren; inhuren van experts
 - ii. Wettelijke normen vastleggen
 - 1. Omzettingfactoren zorgen voor heel wat discussies

- 2. Rekenmethodieken moeten flexibel aangepast kunnen worden
- iii. Kennisdeling
 - 1. Proefproject gelijkspanningsnet
 - Hoe kunnen we maximaal hernieuwbare energie gebruiken
 - i. Rollend fonds oprichten met strenge energie-eisen
 - ii. Missmatch tussen gebouwen en hun functie; bv kinderdagverblijf in een oud herenhuis in de stad
 - iii. Prioriteitenlijst opstellen voor gebouwen, waar eerst, waar de meeste winst
 - iv. Samenwerkingen met andere eigenaars; bv dak ter beschikking stellen voor het plaatsen van zonnepanelen
 - v. Rol overheid: wegwijs maken in de financieringsmogelijkheden, faciliteren vergunning, investeren in kennis en ruimte om zelf zaken te organiseren
 - vi. Lange termijnvisie voor grote investeringen

BESLUITEN UIT RONDETAfels

- Overheid als facilitator
 - Hoe kan ik mijn gebouw screenen; aanbieden van tools
 - Hoeveel energie kan ik hiermee besparen
 - Hoeveel investeringen zal dit vergen; met spreiding en timing
 - Welke terugverdientijd
 - Good practices veel meer bekend maken
- Duurzaamheidscore invoeren
 - Verplicht in alle gebouwen – zie brandveiligheidsnormen
 - Target voorop stellen, en ondersteuning vanuit overheid
 - Een norm voor energieprestatie EPC, E-peil
 - Zorginspectie dit laten mee nemen in de huidige inspecties
 - Meten is weten
- Oprichten van een rollend fonds
 - Helpt vooral de kleinere instellingen
 - De uitgespaarde energie kost kan opnieuw geïnvesteerd worden in nieuwe projecten
- Klimaatfonds
 - Middelen niet zo maar we gegeven
 - Nieuwe businessmodellen waar elke euro opnieuw rendeert
- Initiatieven zijn vaak onbekend
 - Communicatie moet verbeteren

TOEKOMST

- Voorstellen van vandaag worden verder onderzocht en uitgewerkt in mijn administratie
- Verslagen worden bezorgd aan alle deelnemers en op website www.klimaatopvllaanderen.be
- Tegen klimaatop van 1/12 worden ze in een pact gegoten
- Info aan alle partners van de voorgestelde maatregelen
- Dank voor uw inzet en inspiratiedeling
- Samen kunnen we de doelstellingen aanpakken

A. GROEP 1: Kleine maatregelen

Inspiratielezing

Theo Verstappen, Eandis

Duurzaam bouwen: evolutie energiekost gebouw vroeger en nu. Vergelijking gebouwen van vroeger en nu op vlak van duurzaamheid en energie. Energiebesparing was vroeger (tot jaren '70) geen prioriteit door lage energieprijzen. Bij huidige nieuwbouw wordt er van bij het concept rekening gehouden met zo weinig mogelijk energiekosten bij de bouw en de exploitatie.

Metten is weten: belang van energieboekhouding en assetgegevens gebouw van de gebouwschil en gebouwtechnieken.

Sensibilisering: werkbare campagnes ronde afgeleide thema's en afgestemd op het personeel en de gebruikers. Sensibiliseren van de gebruikers door bewustmaking en aanleren eenvoudige dagdagelijkse gebruiken die leiden tot minder energieverbruik. Gebruikers zijn zich er dikwijls niet van bewust dat door hun gedrag er teveel energieverspilling is.

Kleine maatregelen: regeling en onderhoud technische installaties, relamping (vervanging door LED-verlichting), vervangen van huishoudtoestellen door toestellen met REG-label (Rationeel Energiegebruik).

Grote maatregelen:

Verlichting: lichtstudie met oog op besparing;

Verluchting: onderhoud luchtkanalen levert belangrijke energiebesparing op;

Verwarming: overschakelen op hoogrendementsketel;

Koeling: te energie-intensief, eerst andere energiebesparende maatregelen toepassen (vb. buitenzonnewering om de warmte uit het gebouw te weren). Het heeft geen zin om te gaan koelen zonder dat er eerst andere energiebesparende maatregelen zijn toegepast.

Sanitair warmwater: aardgas is het meest voordelig en relatief milieuvriendelijk in vergelijking met andere fossiele brandstoffen. De opwarming van water voor het sanitair en de keuken dient best te worden losgekoppeld van de verwarmingsinstallatie zodat de verwarmingsketel in de zomer niet enkel voor het sanitair warmwater moet draaien.

Stellingen:

1. **Hoe ervoor zorgen dat behoefte aan materialen en natuurlijke bronnen daalt zonder grote investeringen.**

Voormiddag

- **Monitoren** van energiesystemen. Parameters energieverbruik monitoren. Verantwoordelijke persoon (monitor aanstellen), vooral voor kleine voorzieningen die geen technische

ondersteuning hebben. Individuele personen of een afdeling **verantwoordelijk** maken voor opvolging. Monitoren kan ondersteund worden met Europese middelen (ook bijvoorbeeld i.s.m. met univ's door de studenten dit als studieproject te laten opnemen).

- Onderhoudscontracten zijn belangrijk voor het beperken van de exploitatiekost. Subsiëring van onderhoudssystemen en opvolging zou welkom zijn. Kwaliteitsbewaking externe expertises door overheid. Het belang van een externe expertise wordt benadrukt om een objectief beeld te krijgen van de technische installaties.
- Samenwerking van kleine voorzieningen op energievak. Krachten bundelen en gezamenlijke energiebesparende maatregelen uitvoeren werkt bovendien kostendrukkend.
- Financiering energiebesparende maatregelen met middelen van Europa. Investeren mits terugverdienbaarheid op korte of middellange termijn.
- Toepassing van hernieuwbare energie door een voorziening zelf is nog steeds niet evident: bijvoorbeeld een voorziening wil eigen energie opwekken door het installeren van windmolens, maar dit stuit op tegenstand van de overheid (vergunning plaatsing windmolens).
- Energieverbruik wordt gemarginaliseerd omdat dit bijvoorbeeld maar 1% van een ziekenhuiskost bedraagt. Eigen verantwoordelijkheid om hier toch maatschappijbewust mee om te gaan.

Namiddag

- Personeel en bewoners sensibiliseren (het is bijvoorbeeld moeilijk om dit over te brengen naar mentaal gehandicapten toe).
Cliëntgebruik versus duurzaamheid gaat niet altijd goed samen (bijvoorbeeld een raam openzetten in de winter om te verluchten en het nadien vergeten te sluiten).
Verantwoordelijkheidsbesef aanwakkeren door het ontwikkelen van communicatiemiddelen die afgestemd zijn op bepaalde doelgroepen (bijv. bijzondere jeugdbijstand).
- Ecocheques (worden niet altijd gebruik voor de bedoelde zaken).
Vergoedingen en subsidies zijn wel een trigger om gemakkelijker de stap te zetten naar energiebesparende maatregelen.
- Opleiding voor gebruik van technische installaties. Bijvoorbeeld verwarming in cultureel centrum waar een aparte bediening van de verwarming is naargelang het aantal aanwezige personen (150, 300, 600 personen).
- Verpakking voedingswaren (alles individueel, dubbel verpakt). De consument heeft hierin weinig keuze. Probleem moet bij de fabricatie aangepakt worden waarbij meer hergebruik zou moeten kunnen i.p.v. wegwerpverpakking.

Neerslag samenvatting stelling 1:

Sensibiliseren, aangepast gedrag en dit ook stimuleren is meer doorslaggevend dan aanpassing of vervanging technische installaties (VB: in organisatie 1 medewerker, goed in communicatie, die de taak heeft te sensibiliseren voor specifieke doelgroepen zoals mensen met beperking, dementerende bejaarden). Rol van de overheid om hierin initiatief te nemen.

Afvalbeleid inzake sorteren. Probleem aan de bron aanpakken door het vermijden van verpakking bij de fabricatie. Regularisering verpakking in het algemeen (los van WVG-sector) = aankoopbeleid.

Waterbesparingsbeleid door tijdsgebruik bad-en douche (timers).

Cliënt op eerste plaats >< duurzaam beleid.

Belang goede IT-dienst, ook voor kleine organisaties, sturen van bepaald gedrag, bijvoorbeeld beperking papierverbruik door goede interne afspraken.

Gebruik van Ecocheques en fietsvergoeding stimuleren.

Geen kennis van regeling van technische installaties (te complexe installaties). Opleiden en blijvend heropleiden van technisch verantwoordelijken. Sommige externe installateurs zijn beperkt naar certificering, waardoor ook zij maar tot op bepaalde hoogte bevoegd zijn. Technische uitrusting wordt steeds complexer wat niet mag leiden tot onbeheersbaarheid.

Logistieke ondersteuning centraliseren (of niet) ingeval van meerdere locaties onder één organisator. Bijvoorbeeld: centrale keuken met koude lijn en per voorziening een regeneratie-oven (nadeel is transportkost). Wat is het meest efficiënt, koken op centrale plaats en verdelen over de locatie of per locatie een eigen keukenuitrusting.

Groepsaankopen.

Interne of externe audit? Gluren bij de burens zonder externe audit te moeten doen.

Ervaringsuitwisseling tussen bijv. 2 woonzorgcentra. Good and bad practices. Bij interne audit, personeel mee betrekken.

Topdown beleid binnen voorziening + draagvlak op directieniveau.

Benchmarking: vergelijking met andere instellingen. Vlaams energieagentschap neemt initiatief door data ter beschikking stellen zodat een voorziening kan merken dat ze goed of slecht bezig zijn.

Stelling 2

Hoe ervoor zorgen dat voor elke WVG voorziening met score rood of oranje op het "EPC PUBLIEK" het energieverbruik daalt.

Voormiddag

- Door de deelnemers worden een aantal items en ook vragen op tafel geworpen.
- Wat betekent EPC (niet iedereen is op de hoogte) = Energieprestatiecertificaat waarop het energieverbruik van een publiek gebouw openbaar wordt gesteld.
- EPC is gewoon een certificaat, zonder meer. Bijvoorbeeld verplichten energieplan te laten opstellen met bepaald aan te gaan engagement, opgelegd door de overheid. Een kleine voorziening volgt dit niet op wegens ontbreken technische kennis, grotere voorzieningen wel. Technische doorlichting is in eerste plaats nodig. EPC is momenteel te vrijblijvend, geen duurzaamheidsbepalingen. Vraag: verplichtingen opleggen of stimulansen geven voor duurzame energie-oplossingen? Databank van energiebesparende maatregelen waarop men beroep kan doen. **Energieaudit opleggen** (momenteel is de tertiaire sector hiervan vrijgesteld). Er wordt gepleit voor een **opheffing van de vrijstelling (cfr Brandveiligheid)**.

- Financiële middelen (via rollend fonds overheid) en expertise nodig om kleine/grote investeringen te bekostigen.
- Overheidsbijstand is nodig met als basisvereiste het opleggen van een actieplan met de daaraan gekoppelde investeringen. Actieplan moet haalbaar zijn en stroken met de doelstellingen van de voorziening in kwestie.

Namiddag

- Bij gebruik van hernieuwbare energie zijn er voor de omzetting van gelijkstroom naar wisselwerking omvormers nodig. Omzettingsverliezen elektriciteit kunnen beperkt worden door met eigen netwerk op gelijkspanning te werken. Energieverlies door de nodige omvormers van gelijkstroom naar wisselstroom wordt op die manier vermeden.
- Plan opstellen met netbeheerder voor de energieboekhouding. Momenteel beschikken de netbeheerder reeds over de nodige meetgevens, maar momenteel ontbreekt er blijkbaar een doorstroming of wisselwerking van gegevens.

Neerslag samenvatting stelling 2:

EPC is zeer relatief. Nood aan uitleg van de gegevens over getallen/verbruik is nodig als aanzet om er ook effectief iets te kunnen aan doen.

Beginnen met meting, vervolgens een actieplan opstellen waarin bepaalde besparingsmaatregelen op middellange of lange termijn kunnen/moeten gerealiseerd worden. De vraag hierbij is in hoever de overheid dit zou opleggen en verplichten of dat een voorziening de vrijheid heeft om dit in tijd te spreiden?

Bench marking: centrale van de overheid effectief - geloofwaardig. **Goede spelers “fiscaal” belonen – incentives** bij uitvoeren actieplan. Netbeheerders kunnen mee instaan voor gedetailleerde meting.

Aangepast gedrag van de bewoners, gebruikers en het personeel kan reeds belangrijker om energie te sparen dan (dure) technische ingrepen te moeten uitvoeren.

Kennisdeling met andere organisaties uit dezelfde sector.

B. GROEP 2: Energetische renovatie

Inspiratielezing

Jo Dreezen, Zorgbedrijf Antwerpen

Het Zorgbedrijf Antwerpen heeft in 2012 een Energieplan opgemaakt, met een screening van het hele patrimonium naar energieverbruik en mogelijke opportuniteiten. Hieruit bleek dat 6à7% van het exploitatiebudget naar energie gaat en de woonzorgcentra in hun portefeuille de grootste verbruikers zijn (oa vraag naar warm water en steeds grotere energiebehoefte door individuele toestellen zoals TV, koffiezet, ...).

Een reeks investeringen vloeide hieruit voort die éérder dan technisch noodzakelijk uitgevoerd werden met een terugverdientijd (TVT) van max. 5 jaar. Na voltooiing werd een nameting voorzien, en blijken de TVT zelfs beter voor de meeste investeringen.

Algemeen stelt men vast dat hoewel het rendement van een nieuwbouw WZC een verbetering van 39% op het energieverbruik zou moeten zijn, men maar aan een effectieve besparing zit van 25% zit omdat men groter bouwt.

Men zet ook in op groene energie, en heeft in het energieplan een omzetting van kWh naar CO2 gemaakt.

De gebruikerscomponent staat ook centraal, men wil naar een zo groot mogelijk zelfregeling van de gebruikers van de technische installaties.

Stellingen:

2. **Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het EPC publiek van de WVG voorzieningen op 4 jaar tijd met 30% daalt.**

Voormiddag

- Randvoorwaarde: opbouw EPC: is dit niet teveel gebaseerd op aannames, en meestal per campus (niet per gebouw)? Is dit een goede maatstaf?
- 'Meten is weten': een eerste stap is een energie-audit/scan op maat met een overzicht van de zwakheden en voorstellen voor verbetering. Voorwaarde is het afleveren van een projectgebonden advies (geen 'standaardadvies'). Dit kost geld.
Rol van overheid?: faciliteren/aanbieden van instap in deze studies + ism universiteiten tools, benchmarking, normering te voorzien rond energieverbruik van bepaalde type gebouwen.
- Wetgeving overheidsopdrachten laat niet steeds toe om juiste man/juist systeem op de juiste plaats te hebben (ook kader van problematiek van klachten). Het evenwicht tussen prijs, kwaliteit en uitvoering is niet steeds optimaal.
- Durven kiezen voor afbraak en nieuwbouw. Durven loskomen van de bestaande situatie; vermijden om in bodemloze put te investeren.
=> Tijdig inschatten wat de 'toekomstwaarde' van een gebouw is: is het gebouw het nog waard om in 2030 – 2050 te blijven bestaan? Wat is het einddoel? Elementen zoals compactheid

(verhouding vloeroppervlakte/gebouwschil), functionaliteit, locatie, basisstructuur spelen in deze afweging een rol.

- Gebruik bepaalt verbruik. Uitdaging? Iedereen sensibiliseren o.a. personeel / eindgebruikers en dit blijvend actief te houden. Noot: bij bepaalde zorgprofielen is deze bewustmaking rond energie moeilijk/ver van hun bed.
- Wettelijke kaders op elkaar afstemmen en op de noden.
- Een bouwteam met de juiste mensen (met deskundigheid, wil en passie) voor het thema is noodzakelijk. In exploitatie opleiding voor technici.
- Oproep naar meer samenwerking, kenniscentrum, delen van bestekken, werkgroepen, uitwisselen van ervaringen, ...
- Verdeling middelen: consequenties van keuzes in het verleden laten meespelen: goede praktijken belonen; niet enkel de 'slechte spelers' een kans geven.
- Evenwichtsoefening tussen cliëntgerichtheid en algemeen belang: eindgebruikers en hun individuele sturing van verwarming, zonnewering, ... en de noodzaak om centraal energieverbruik te kunnen bewaken. Hier blijken er verschillende aanpakken te bestaan. Randvoorwaarde: de technische installaties moeten dit dan mogelijk maken (vb. individuele regeling mogelijk). Voorbeeld van koppeling gebruik van zonnewering aan gebruik maken van de koeling, voorbeeld van basisverwarming en 1.5 à 2°C meer of min zijn wel individueel mogelijk .
- Een aanspreekpunt / verantwoordelijke is nodig om zich hierin te verdiepen.

Namiddag

- Doelstelling is ambitieus, aandacht voor ondersteuning van kleine voorzieningen.
 - o Goede praktijken in beeld brengen (ook rond financiering en terugverdientijden)
 - o Duidelijkheid geven over de EPC norm
 - o EPC norm in subsidiëring/erkenning
- Uitdaging: wat doe je tijdens de renovatie? Containers huren, andere locatie met ook aanpassingswerken nodig, etc. => welke oplossingen zijn mogelijk?
- Gebruikersgroepen responsabiliseren (niet altijd evident voor bepaalde doelgroepen) + voorstel om te responsabiliseren door monitoring en begrijpelijke voorstelling (visualisatie van energieverbruik)
- Inschakelen van de juiste expertise
- 20% na 4 jaar mag geen einddoel zijn: je moet daarna nog verder kunnen! Dit ook vertalen in de investeringslogica: geen 4cm isolatie plaatsen bij verbouwingen, maar ineens 20cm zodat het pad naar energieneutraal open blijft. (kan is klein dat je later nog eens gaat isoleren)

3. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat ingrijpende energetische renovatie gelijkwaardig aan nieuwbouw wordt beschouwd?

Voormiddag

- Onder bepaalde voorwaarden kan een bestaand gebouw in aanmerking komen voor grondige renovatie: functioneel en structureel moet het toekomstbestendig zijn, het moet technisch aanpasbaar zijn, etc.

- De bouwheer moet een goede inschatting tussen verschillende opties kunnen maken door vooraf juiste competenties en kennis in te schakelen om de afweging te kunnen maken.
- Besturen moeten het bestaand patrimonium in vraag durven stellen, loslaten en doordenken= lange termijn visie ontwikkelen.
- Weloverwogen keuzes maken op basis van een totaalvisie. Van bij een masterplan duidelijk definiëren wat het einddoel is.
- Goede governance structuur om met kennis van zaken masterplan/visie op te maken én op te volgen.
- Gluren bij de burens: leren goede én slechte voorbeelden, steeds een eerlijk verhaal durven brengen.
- Te weinig middelen in het klimaatfonds. Prioriteit van de overheid om hierin te investeren. Rollend fonds mogelijk?

Namiddag

- Life-cycle kost gebouw wordt niet altijd mee in overweging genomen => dit meer promoten (wat is de impact op exploitatie)
- Doorlichting van bestaand patrimonium en haar kwaliteiten promoten in plaats van basisreflex nieuwbouw (ruimtelijkheid, locatie, geen aansnijding van 'green fields', ...).
- Hindernis bij het overleg van grondige renovatie: verhuis van mensen + extra kost voor tijdelijke maatregelen. Kan hierrond niet meer samengewerkt worden?
- Gelijktrekken subsidies/financiering voor beide trajecten (bepaalde financieringssystemen bepalen de keuze voor nieuwbouw of verbouwing, of nemen wel of niet tijdelijk maatregelen in rekening, etc.)
- Radicaal verbouwen nodig, anders bij verbouwingen is er een risico op suboptimaal resultaat (teveel korte termijn denken). Ook in kaart brengen wat de lange termijn consequenties zijn van iets niet te doen.
- Link leggen tussen basisinvestering en exploitatie-investering om te voorkomen dat enkel op korte termijn gedacht wordt.
- Materiaalkost meenemen in de duurzaamheidsmeter: dan kan verbouwing weer voordelig zijn om aan bepaald aantal punten te komen.
- Onderscheid in levensduur tussen: basisstructuur/ruwbouw; afwerking; technieken; leidingen werk => Pleidooi voor gebouwen met goede basisstructuur en skeletbouw. Dit zou verplicht moeten zijn.
- Grote(re) technische deskundigheid nodig bij verbouwingen.
- Boekhoudkundig kunnen er ook elementen zijn die maken dat verbouwing aangewezen is (wat als gebouw nog niet boekhoudkundig is afgeschreven?)
- Noot; er bestaat een Quick Scan tool van het Agentschap Ondernemen om een energieplan op te maken als eerste insteek.

4. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat met een energetische renovatie een energiebesparing van min. 30% wordt gerealiseerd?

Voormiddag

- Starten met eenvoudige maatregelen voor energiebesparing bij de gebruikers van de gebouwen (zowel technische mensen als eindgebruikers). Op die manier komt er kennis en bewustzijn rond energieverbruik moet aanwezig zijn.
- Daarna investeren in de statische elementen: doorgedreven isolatie, ... Als laatste stap dynamisch elementen: energie uit wind, zon, ...
- Hindernis: terugverdientijden / return in investment blijft niet gelijk bij stijgende energie/water prijzen => hoe dan overwogen keuzes maken?
- Voor de terugverdientijden van statische elementen binnen de 2 à 5 jaar blijven. Voor grotere investeringen altijd binnen de 10 jaar blijven.
- Koelen vraagt 3* meer energie dan verwarmen => slim koelen is essentieel, belangrijk aandachtspunt bij ontwerpen!
- Grootschalig denken stimuleren, niet ieder voor zich: bv. alle ziekenhuizen/zorginstellingen krijgen kans om te participeren in een windmolenpark!
- Problematiek van het overdimensioneren van installaties=> kritische kennis over de parameters die de dimensionering bepalen nodig.
- Masterplan opmaken, niet 'wachten' op subsidies, maar bij goede 'return on investment' zelf durven investeren.

Namiddag

- Hoe dit realiseren? Met doorgedreven isolatie, energiezuinige verlichting, HVAC installatie én inregeling, inzetten op gebruik en efficiënt ruimtegebruik.
- Kostprijs van energie op basis van fossiele brandstoffen is veel goedkoper dan de prijs van energie op basis van hernieuwbare bronnen: dit moet omgekeerd.
- In EPB meetmethode de primaire Energie-factoren omzetten naar de realiteit.
- Hindernis: Verhoging comfort botst op energiebesparing (meer ind. toestellen, ventilatie, ...)
- Kans: De materialen en technische kennis zijn aanwezig en zal enkel nog toenemen in de toekomst.
- Kans: Outcome centraal, rem op validatie van innovatieve technieken, concepten, ... ook mogelijkheid om dit te integreren in bestaande rekenmethodieken.
- Externe kosten van fossiele energie integreren in de energieprijzen op internationaal niveau.
- Voor elk gebouw een masterplan 2050. Geen strikte regelgeving over 'hoe', wel maatregelen om 2050-proof te zijn. Bedenking: hoe kan men zo ver vooruit denken?
- Integreren van de toekomstige/maatschappelijke kost in de energiekost => op die manier lange termijn investeringen stimuleren.

Inspiratielezing

OPZ Rekem

Psychiatrisch ziekenhuis en verzorgingscentrum (OPZC) Rekem is een extern verzelfstandigd agentschap dat beschikt over 22 gebouwen op een campus van 36 hectare.

In het kader van energiebesparende maatregelen zijn zij na 2 jaar onderhandelen een ESCO overeenkomst aangegaan d.m.v. een onderhandelingsprocedure overheidsopdrachten. Tijdens deze onderhandelingen werden zij bijgestaan door het VEB.

De ESCO partner garandeert een jaarlijkse energiebesparing van +- 194 000 euro (prestatiecontract/resultaatsverbintenis). In ruil moet OPZC Rekem hiervoor een vergoeding betalen van +- 130 000 euro. De overige 64 000 euro is een rechtstreekse winst voor OPZC Rekem.

Voor meer informatie wordt verwezen naar de PowerPoint presentatie.

Stellingen

1. Hoe kunnen we door samenwerken komen tot een ESCO, ook met kleine voorzieningen?

Voormiddag

Besproken punten samenwerking

- Is er al samenwerking geweest in het kader van ESCO? Samenwerking gebeurt wel reeds in het kader van bv groepsaankopen dus misschien wel mogelijkheden op vlak van ESCO.
- Er moet rekening gehouden worden met de wet overheidsopdrachten wanneer men wil samenwerken kan dit de zaken bemoeilijken, zeker indien dit over sectoren heen gaat. Bv. voorziening die samen wil werken met een sporthal.
- Samenwerken kan bemoeilijkt worden omdat niet alle voorzieningen beschikken over gebouwen van dezelfde leeftijd. Sommige gebouwen zullen oud zijn en andere dan weer nieuwbouw. Hoe moet men dan de verdeling maken? De energiewinst zal bv. groter zijn bij een oud gebouw maar ook meer investering vereisen. Hiervoor moet een ingewikkelde deelsleutel uitwerkt worden. Dit zal de onderhandelingsprocedure wel complexer maken wat dan weer in het nadeel zal zijn van kleinere voorzieningen.
- Er is een grote noodzaak aan een degelijk expertiseniveau dit kan in het nadeel zijn van kleinere voorzieningen die vaak niet over deze expertise beschikken. Men zal dus moeten samenwerken met een externe partner zoals bv. het VEB.
- Misschien kan het VEB zelf een alternatief uitwerken? Of is dit meer de rol van de overheid?
- Er moet worden onderzocht of een alternatief systeem geen mogelijkheden kan bieden voor kleinere voorzieningen. Voor een ESCO af te sluiten moet men ongeveer een energiefactuur van 500 000 euro hebben. Voor kleine en middelgrote voorzieningen is dit niet haalbaar.
- Wanneer men wil samenwerken zullen er verschillende juridische vragen rijzen waarop een antwoord gevonden moet worden. Met name in het kader van de verdeling van de kosten en baten.

- Rol van de overheid: faciliteren en eventueel expertise ter beschikking stellen. Hier kan o.a. VIPA een rol spelen maar het nadeel is dat deze sectorgebonden zijn. Als men wil samenwerken over sectoren heen kan dit voor problemen zorgen.
- Voor men aan ESCO onderhandelingen kan beginnen moeten voorzieningen tot in detail weten wat het verbruik van het voorgaande jaar betrof. Het meten hiervan is geen sinecure en zal zeker voor kleine voorzieningen moeilijkheden meebrengen. Ook hier kan de overheid een rol spelen door te investeren of ondersteunen.
- De eerste kosten zoals de metingen kunnen niet worden opgenomen in de ESCO omdat deze plaatsvinden voor de plaatsing van de overheidsopdracht. Er moet worden nagegaan of dit eventueel toch mogelijk zou kunnen zijn want deze kosten zullen zwaar doorwegen voor sommige voorzieningen.

Besproken punten ESCO algemeen

- Nood aan het uniformiseren/ opleggen van minima in het kader van gebouwbeheersystemen. VIPA verplicht energieopvolging dus cijfers zouden in principe beschikbaar moeten zijn maar voorzieningen hebben geen tijd/ middelen om een duidelijk systeem uit te werken waardoor er te grote verschillen zijn.
- Overname van het sociaal passief kan problemen opleveren. Bestaat de wil om deze over te nemen? Uit inspiratie verhaal bleek dat overname mogelijk is maar niet noodzakelijk. Veel zal afhangen van de onderhandelingen.
- Uit het inspiratievoorbeeld blijkt dat het niet altijd duidelijk is welke werken gedaan zullen worden. Zo zal bv. vaak de voorkeur worden gegeven aan nieuwe installaties i.p.v. onderhoud.
- ESCO heeft als grote voordeel dat het de rompslomp van voorzieningen wegneemt en een zekerheid van prestatie kan bieden.
- De jaarlijkse energiebesparing zal in de praktijk altijd lager zijn dan wat de ESCO partner kan realiseren. Men wil zo weinig mogelijk risico nemen dus zal men voor een "veilige" energiebesparing gaan.
- De overheid zet momenteel niet genoeg aan op een gehele aanpak i.h.k.v. milieuaanpassingen maar geeft meer incentives om maatregelen te nemen die leiden tot een fractionele aanpak (bv. renteloze leningen).
- De voornaamste reden om voor een ESCO te kiezen is momenteel het financiële aspect en de mogelijke besparing. Milieuredenen zijn hier minder van belang maar kunnen helpen om bv. de RvB te overhalen om voor een ESCO te kiezen.

2. Is verruiming mogelijk naar gebouwen i.p.v. enkel technische installaties?

Voormiddag

- Men zou de scope kunnen verbreden naar bv. gebouwen, logistiek, water, afval, voedselverspilling, etc. Hierdoor zou de zorgverlening de core business worden en de overige aspecten in een ESCO geplaatst worden. Men zal dan waarschijnlijk verschillende ESCO contracten moeten aangaan omdat het moeilijk zal zijn 1 partner te vinden voor alles. De prijs zou hierdoor ook erg hoog kunnen oplopen omdat de ESCO partner dan weer met onderaannemers moet werken.

- Rol van de overheid: de overheid zal moeten optreden als facilitator en zich moeten focussen op de ondersteuning van voorzieningen zodat voor hen de stap minder groot is om een ESCO aan te gaan. Daarnaast kan de overheid een rol van scheidsrechter opnemen die er op moet toezien dat er een uniformisering is in de opgelegde doelstellingen.
- Ook hier ligt de focus op het financiële voordeel dat een ESCO kan bieden en niet het milieuaspect, gevaar hierin is dat men het risico loopt dat er enkel nog ESCO's worden afgesloten voor economische redenen.
- ESCO moet verder worden uitgewerkt als optie om 2020 doelstellingen te realiseren want in praktijk spelen milieuredenen vaak niet (voldoende) mee.
- Essentie: er is veel meer mogelijk met ESCO dan wat we vandaag kennen dus het kan zeker interessant zijn het toepassingsgebied uit te breiden. Men moet zich meer op milieuaspecten focussen en doelstellingen opleggen (2020) om ESCO als milieu tool naar voor te schuiven.

Namiddag

- Overheid moet inzetten op het informeren en opleiden van voorzieningen over ESCO. Te weinig voorzieningen zijn momenteel op de hoogte van wat ESCO is en welke mogelijkheden het kan bieden. Een campagne of informatiesessies zouden hierin kunnen helpen.
- Totale uitbesteding van nieuwbouwprojecten gaat in de praktijk zeer moeilijk zijn want bij gebouwen speelt bv. esthetiek een rol. Daarnaast veranderen de reglementeringen en plannen regelmatig waardoor de toewijzing van ruimtes nog kan veranderen. Hierdoor zouden de kosten te hoog oplopen indien het is uitbesteed.
- Bij een totale uitbesteding loopt men het risico dat het gebouw voldoet aan alle normen maar dat het niet meer menselijk is, bv. een gebouw zonder ramen is zeer goed geïsoleerd.
- Voor het sluiten van de inspiratie ESCO werd een onderhandelingsprocedure gebruikt, dit is een uitzonderingsprocedure wat voor moeilijkheden kan zorgen indien men hier te veel toepassing van wil maken.
- Er is nog veel onduidelijkheid over de procedure en hoe men omgaat met een ESCO partner die na enkele jaren failliet gaat. Hoe zal dit worden opgevangen?
- De overheid moet verder investeren in onderzoek naar alternatieven of naar het ontwikkelen van een tool waarmee voorzieningen duidelijkheid krijgen of een ESCO al dan niet iets voor hen kan betekenen. Er zal ook een aanspreekpunt moeten komen waar voornamelijk kleine voorzieningen terecht kunnen.
- Met een ESCO koopt men een oplossing die in principe een win-win situatie is voor beide partijen maar dan is het wel nodig dat beide partijen over voldoende knowhow beschikken wat zeker bij kleine voorzieningen niet altijd het geval is.
- Hoe slechter de uitgangspositie van een voorziening hoe meer kandidaten er zullen zijn om een ESCO aan te gaan, voor nieuwbouw gebouwen met een lage energie uitgave zal het moeilijk zijn een ESCO partner te vinden.
- Samenwerken met verschillende voorzieningen om zo tot een ESCO te komen is door verschillende redenen niet gemakkelijk. Zo zal elke voorziening een andere klemtoon leggen in de onderhandelingen en beschikt men ook niet over dezelfde middelen. Een juridische begeleiding zal dan ook noodzakelijk zijn.
- Mogelijks kan de overheid een begeleidende rol op zich nemen bij het onderhandelen van een ESCO.

- Voor het eigen personeel kan een ESCO nadelig zijn omdat zij “hun” werk zien verdwijnen maar men kan hierover onderhandelen. Ook hier zal de expertise van de partijen een grote rol spelen.
- Er bestaan nog heel veel vragen/ twijfels over ESCO en de mogelijkheden hieromtrent. Conceptueel is het een knap idee maar het is niet altijd makkelijk uit te voeren. De inspiratie ESCO was ook een pilootproject waardoor het risico bestaat dan voorzieningen nu niet meer dezelfde onderhandelingen kunnen voeren.
- Er moet verder worden onderzocht of er geen alternatieven mogelijk zijn zoals studie bureaus of een ander soort financiering.
- VIPA zou een belangrijke rol kunnen spelen in dit verhaal door op te treden als een kenniscentrum dat voorzieningen kan informeren en begeleiden op de weg naar een ESCO.

Bijdrage rond ESCO model vanuit GROEP 4 (duurzaamheidsmeter)

Om een klein of gemiddeld rusthuis te helpen bij het vinden van een geschikte ESCO is recent het (Vlaamse) initiatief Energy Investment Platform (www.energyinvestmentplatform.com) opgestart. De initiatiefnemers komen langs, noteren de wensen en randvoorwaarden van hun klanten en zoeken op de markt naar het meest geschikte ESCO-voorstel. Ze kunnen tevens voor kwaliteitsgarantie zorgen, aangezien ze de beloofde besparing van de ESCO kunnen verifiëren.

Voor grote rusthuizen of ziekenhuizen is het raadzaam om hiervoor een EPC-facilitator in te schakelen, een soort architect van het energiebesparingsproject. Een ESCO zal dan aangesteld worden door een aanbestedingsprocedure. Het Energy Investment Platform kan een opdrachtgever in contact brengen met de meest geschikte EPC-facilitator.

Echter deze kanttekening:

In vele zorgvoorzieningen zijn er wellicht veel ‘quick wins’ te vinden. De mensen zijn bezig met zorg, hebben weinig kennis van energie en in hun kosten is energie maar een kleine vis i.v.m. loonkosten e.d. Om snel resultaat neer te schrijven is het zinvol om deze quick wins aan te pakken. Hier schuilt ook een valkuil. Via een ESCO zou gewerkt kunnen worden rond energiebesparende maatregelen. Een ESCO staat garant voor het resultaat en probeert zoveel mogelijk risico’s te vermijden. Zij willen minder risico, de opdrachtgever wil zoveel mogelijk winst met weinig moeite, dus ligt de weg open naar de quick wins (inregeling van verwarming, koeling en eventueel een relighting). Dit is een gemiste kans. Nadien zal het heel moeilijk zijn om een ESCO te vinden voor enkel de grotere lange termijninvesteringen. Door die quick wins te combineren met langere termijninvesteringen, kan de terugverdientijd tot een redelijke termijn beperkt worden en zijn ESCO’s wel geïnteresseerd.

Een langetermijnvisieplan en een goede omkadering zou dit kunnen vermijden.

Inspiratielezing

Friedl Decock, Daidalos Peutz

De transitie naar een klimaatneutrale maatschappij gaat over een reductie van CO₂-uitstoot. Dat houdt een beperking van het energieverbruik in en een duurzamer transport. Deze transitie is nodig voor een leefbare toekomst op onze planeet, is hoogdringend en vraagt een serieuze investeringskost.

Om aan de doelstellingen van Europa 2050 te kunnen voldoen, moeten alle gebouwen in Europa tegen 2050 bijna energieneutraal zijn. Nieuwe gebouwen gebouwd vanaf 2021 moeten bijna energieneutraal zijn. Momenteel schommelt de renovatiegraad in Vlaanderen tussen 0.8 en 1.2%. In dat tempo is een derde van het gebouwenpatrimonium bijna energieneutraal. We hebben een renovatiegraad nodig van 3% om deze doelstelling te kunnen realiseren.

Het is een utopie te denken dat de energiebesparende maatregelen economisch terugverdiend worden. De energieprijzen zijn laag en de maatschappelijke kost wordt er niet in verrekend.

Tegelijkertijd staan we op het punt van een derde industriële revolutie. Jeremy Rifkin stelt vast dat er telkens een industriële revolutie plaats vindt op het moment dat er een evolutie is op gebied van energie en op gebied van communicatie. Op dit moment bevinden is er een evolutie met de hernieuwbare energie en op gebied van communicatie via het internet. Dit zou tot een derde industriële revolutie kunnen leiden. Elke industriële revolutie is gekenmerkt door een grote investering in de nieuwe infrastructuur voor een nieuwe maatschappij die een economische groei tot gevolg heeft.

Een goede renovatie of nieuwbouw realiseert een beter comfort voor een lager energieverbruik, is beter afgestemd op de noden van de gebruiker en heeft een lagere impact op zijn omgeving (milieu, burens, ...). Terwijl we nu verplicht zijn om te investeren in energiezuinige gebouwen kunnen we het beste breder kijken dan energie en alle duurzaamheidsaspecten mee in rekening brengen. Wie weet is er binnen 10 jaar een groot probleem qua water en is iedereen verplicht om zijn gebouwen in dit kader aan te passen. Het is goedkoper om dat in één beweging te doen.

Algemene beschouwingen:

- De **energievraag** van de gebouwen en toestellen moet naar omlaag om te evolueren naar een maatschappij op hernieuwbare energie.
- De **renovatiegraad** moet naar omhoog.

Stellingen

- 1. Hoe kan het energieverbruik van de zorgsector maximaal uit hernieuwbare energie gebeuren?**

2. Hoe gaan we ervoor zorgen dat de sector WVG voor alle (nieuwe en bestaande) gebouwen een minimale score behalen op het instrument duurzame zorggebouwen?

⇒ Herformulering: Hoe kan het bouwpatrimonium bestaan uit enkel duurzame gebouwen?

3. Hoe gaan we -sneller dan wettelijk verplicht- (bijna) energieneutrale gebouwen realiseren?

⇒ Herformulering: Hoe kan de zorgsector tegen 2050 bestaan uit enkel (bijna) energieneutrale gebouwen?

Hieronder wordt de bespreking van de voor- en namiddag samengevat in enkele thema's.

Motor van verandering

Er is een duidelijke vraag naar een **langetermijnsvisie** (vb. 2050) van de overheid. Wat verwacht de maatschappij, de overheid waar we tegen dan staan? *(Als iedereen weet dat tegen 2050 alle gebouwen bijna energieneutraal moeten zijn, dan handelt men er naar. Is er geen langetermijnsvisie van de regering, dan doet iedereen het minimale wettelijke.)*

De lage energieprijzen zorgen ervoor dat sommige energetische investeringen economisch terugverdiend worden (quick wins), maar niet alle investeringen. Een goede diepe energetische renovatie of nieuwbouw realiseert een beter comfort voor een lager energieverbruik en is beter afgestemd op de noden van de gebruiker. De volledige kostprijs van het beter comfort en betere architectuur willen terugverdienen door de energiezuinigheid van het gebouw is een utopie.

De maatschappelijke kost van een niet-duurzame samenleving wordt nergens in verrekend. De individuele gebruiker is er zich niet van bewust en maakt zijn eigen individuele rekening.

De groep was er unaniem over eens dat de motor van verandering een **verplichting** is eventueel gekoppeld aan het al dan niet verkrijgen van werkingsmiddelen. De lat moet voor iedereen gelijk zijn. Een handhavingsbeleid is nodig voor een rechtvaardigheidsgevoel. Er is ook een vraag naar controle van de uitvoering (zit in epb-regelgeving vanaf 2017 van kracht).

Iedereen houdt van vrijheid, maar deze transitie op korte termijn kan enkel gebeuren met verplichting. We zijn al 25 jaar bezig sinds de eerste mondiale klimaatconferentie in Rio, en we zien nog weinig verandering. De impact van de epb-regelgeving (sinds 2006) op het bouwen van energiezuinige woon- en kantoorgebouwen is groot. De lange termijnsvisie van Europa om tegen 2021 enkel bijna energieneutrale gebouwen te bouwen, doet vele bouwheren beslissen om al aan deze strenge eis te voldoen.

Eenzijds is er een vraag naar verplichting, anders houdt men niet van een schoonmoederlijke overheid. Prestatieniveaus opleggen en de mensen zelf laten beslissen hoe ze aan dat niveau voldoen, werkt beter dan maatregelenpakketten opleggen. Een visienota op langere termijn geeft de mensen de kans om zelf meer het heft in eigen handen te nemen. De overheid moet op geregeld tijdstip evalueren of het gewenste pad bewandeld wordt en of er bijstellingen nodig zijn.

De **mindset** moet gezet worden naar duurzaamheid. Het moet een evidentie zijn. Dat kan door in de opleidingen dit aspect mee te nemen zodat het met de 'papepel' ingeven wordt. Daarnaast is het belangrijk om het Europees lange termijnsbeleid te kennen en de motivatie ervan.

De impact van het **gebruikersgedrag** op het energieverbruik is groot. Hogere energieprijzen bij hogere verbruiken zou kunnen bijdragen aan een mentaliteitswijziging en een extra drijfveer kunnen geven.

Kennis

Er is een vraag naar de **duurzaamheidsmeter zorg** om de duurzaamheidscore van de voorziening te kunnen bepalen. Het zorgt ervoor dat je op het juiste moment attent wordt gemaakt op verschillende aspecten.

- Het is een instrument om kennis te verspreiden. Welke maatregelen zijn belangrijk? Wat is de impact van de maatregelen op het welzijn van de gebruikers, energiefactuur, ...
- Het is een managementinstrument dat de bouwheer helpt om de juiste mensen op het juiste moment aan tafel te hebben en het overzicht te behouden.
- Het moet een flexibel instrument zijn dat snel geüpdatet kan worden
- Het nadeel van een certificeringssysteem is het verzamelen van de juiste bewijslast waar een grote studiekost en administratieve kost mee gepaard gaat. Wanneer het instrument meer ingeburgerd is, zijn de gebruikers meer vertrouwd met de bewijslast en passen ze hun werkmethode hierop aan zodat dubbel werk vermeden wordt.

Er is een duidelijke vraag naar kennis. Een **kennisplatform** /lerend netwerk met **bijeenkomsten** waar verschillende deelnemers kennis kunnen uitwisselen komt telkens aan bod. Verschillende gebruikersgroepen zijn hierin geïnteresseerd (dagelijks bestuur van een kleine voorziening (hoe pak ik een energetische renovatie aan?) , de facility managers en technische directeurs van grotere voorzieningen (wie heeft er ervaring met grondsondes en een warmtepomp, tevreden, wat zou je in de toekomst doen?...))

Er is een vraag om samenwerking tussen voorzieningen te faciliteren.

De hoofdtaak in de zorg is zorg verlenen. Grotere instellingen hebben een facilitair team dat hen ondersteunt qua infrastructuur (architect, milieucoördinator, ...). Kleinere instellingen ontbreken de technische kennis. Er is een vraag naar **experten** die hen ondersteunt in het transitieproces duurzame gebouwen. Een duidelijk **stappenplan** met overzicht van welke experts hen op welk moment kunnen helpen, zou hen een houvast geven.

Enkele **pilotprojecten en cases** helpen naar kennisoverdracht, en de overtuiging van besturen om ambitieuzer te zijn e.d.

Metten is weten. Via een **openenergiedatabank** zou het snel duidelijk zijn wie de grootste verbruikers zijn en waar er het beste mee begonnen wordt. Het werkt ook als **benchmark** en als 'motivator', niemand is graag de slechtste leerling van de klas. De benchmark is enkel relevant als ze voldoende genuanceerd is (type zorgvoorziening (kinderdagverblijf, WZC, dagopvang, ..), grootte (aantal m², aantal bedden, ...), bouwperiode, incl keuken, wassen, of niet, ...).

In kaart brengen van de zorgvoorzieningen met hun duurzaamheidsscore, energieverbruik en hun installaties. Uit een monitoringscampagne en databank zouden de interessante investeringen naar boven kunnen komen.

Europa legt ecodesignlabels op voor elektrische huishoudtoestellen (televisie, stofzuiger, ...) en recent ook voor installaties (warmtepomp, condensatieketel, verlichting, ...), dit zijn de gekende A+ labels enz. Dit geeft een duidelijk houvast aan leken om een energiezuiniger toestel te kiezen. Er is een vraag naar **ecodesignlabels voor medische toestellen**.

Er is vraag naar diepgaand ondersteunend **onderzoek**:

- hoe niet meetbare duurzaamheidsmaatregelen meetbaar maken? Vb. behoud van de culturele waarde van een gebouw, goede architectuur, ...
- wat is de impact van architectuur op het welzijn van de gebruiker (identiteit, autonomie);
- wat is de impact van een goede daglichttoetreding op het welzijn, het medicijngebruik?
- genezen de mensen sneller in een 1-persoonskamer dan in een 2-persoonskamer? In welke optie is de maatschappelijke kost het laagst?
- wat is een goed ventilatie-debiet voor verschillende zorgfuncties om een goede binnenluchtkwaliteit te realiseren zonder contaminatierisico en geurhinder. Nu zijn de eisen gebaseerd op de internationale norm ASHRAE en normen uit UK (Health technical memorandum 03-01: specialised ventilation for healthcare premises). De eisen zijn streng (de ventilatie-debieten liggen hoog), wat een grote impact heeft op het energieverbruik.
- hoe kan het gedrag van het personeel en de zorggebruikers beïnvloed worden zodat het energieverbruik daalt (geldt ook voor water, materialen, mobiliteit, ...)?
- PV-panelen produceren elektriciteit op gelijkspanning. Gelijkstroom is essentieel voor de werking van vrijwel alle elektronica (computers, LED-verlichting, ...). Het elektriciteitsnet werkt op wisselstroom. Meestal wordt de gelijkstroom van PV-panelen via een inverter omgezet naar wisselstroom. Die stroom komt op het elektriciteitsnet en vlak voor het toestel wordt ze terug omgezet naar gelijkstroom. Er is een dubbele omzetting nodig. Wat zijn de voor- en nadelen van een gebouw dat volledig op gelijkstroom werkt, of er twee netten aanwezig zijn, ...
- wat is de impact van de waarde van de huidige primaire energiefactoren op de beslissingen die bouwheren nemen? Als we naar een maatschappij willen evolueren op groene elektriciteit, zal de primaire energiefactor voor elektriciteit dalen, waardoor op langere termijn voor andere technieken zal gekozen worden.
- wat is de impact van de keuze van thuiszorg gecombineerd met grotere zorginstellingen in steden t.o.v. kleinere zorgvoorzieningen in dorpen? (mobiliteit, plaatselijke bezoekers, eigen omgeving, mensen langer thuis houden zorgt voor vele oude gebouwen met een hele lage bezetting (druk op ons ruimtelijk beleid), mensen die zich beter voelen in hun eigen woning...)
- welk erfgoed is echt waardevol en willen we koste wat het koste bewaren? Deze gebouwen kunnen niet zo energetisch diep gerenoveerd worden als andere met een hogere energiekost en exploitatiekost tot gevolg. Om aan de doelstelling 2050 te voldoen (-90% CO₂-uitstoot door gebouwen), betekent veel beschermd gebouwen met een hogere CO₂-uitstoot, dat de andere gebouwen energiezuiniger moeten zijn. Een beperkt percentage beschermd erfgoed is op te vangen, een groot percentage niet. Een duidelijke visie hieromtrent is nodig.

Financiering

Duurzamere gebouwen zijn kwalitatievere gebouwen dan het bestaande bouwpatrimonium en daar hangt een prijskaart aan vast.

Investeer in resultaten in plaats van subsidies geven. Via monitoring zou er op langere termijn teruggekoppeld kunnen worden en krijg je beter inzicht in kinderziekten en aandachtspunten van bijvoorbeeld technieken die je sneller kan bijsturen.

Werk met een **rollend fonds** met kwaliteitsgaranties. Dit is mogelijk voor maatregelen met een bepaalde en beperktere terugverdientijd, voorbeeld een 'relighting', plaatsing van PV-panelen, e.d.

Investeer in de **infrastructuur** (thermische netten, elektrisch net) van de toekomst. Dit zijn zaken die collectief moeten gebeuren en waar gebruikers weinig impact op hebben.

Overheid zou een faciliterende rol kunnen spelen in het zoeken naar financiering voor diepe energetische renovaties en nieuwbouw voor de zorgsector (Europees klimaatfonds, Falcon, ...?).

Hindernissen

Er is een **discrepancie tussen de infrastructuur en de functie** die ze vervult. Vele zorgvoorzieningen zijn gestart vanuit een klein burgerinitiatief met beperkte middelen (vzw). Ze roeien met de riemen die ze hebben. Ze starten in een rijwoning, proberen die zo goed mogelijk aan te passen aan hun noden, breiden uit, ... Het gebouw is niet op hun maat. Er zijn geen budgetten voor een ander gebouw. Het bestuur heeft geen uitwijkmogelijkheden. Als het pand verbouwd wordt, waar moeten we naar toe met al die zorgbehoevenden?

De meeste bestuurders van zorgvoorzieningen zijn experts op hun zorgdomein en hebben **weinig kennis** over technische aspecten. Ze durven de **verantwoordelijkheid** niet nemen om beslissingen te nemen over energiegerelateerde investeringen waardoor er niets gebeurt. Vrijwilligers in non-profitorganisaties zijn niet snel geneigd om lange termijn investeringen te doen. Een duidelijk energievisieplan van de overheid, een stappenplan voor zorgbedrijven en esco's die kwaliteitsgarantie geven en ontzorgen kunnen dit wellicht veranderen.

De **versnipperde wetgeving** is een hindernis. Men wil meer duidelijkheid. Sommigen hebben gesplitste financiering exploitatie en investering die van verschillende bestuursniveaus afkomstig zijn (Federaal, Vlaams). Plaats alles op hetzelfde niveau. Wanneer exploitatie en investering uit dezelfde pot komt, is de drijfveer groter om energiezuiniger te bouwen want dan hebben ze meer werkmiddelen ter beschikking.

Het aanvragen van vergunningen, financiering, e.d. zijn te moeilijk en duren te lang.

Kan de overheid de sector helpen om via financieringsfondsen uit Europa e.d. aan financiering te komen voor een diepe energetische renovatie van de sector?

Engagementen:

- **Minimale duurzaamheidsscore voor alle nieuwe gebouwen** vanaf 2020 en een verstrengingspad tegen 2050. (vb. D60 vanaf 2020, D65 2025, D70 2030,...)

- Een **energievisieplan 2050** voor alle gebouwen binnen een organisatie die aantoont hoe het bouwpatrimonium tegen 2050 bijna energieneutraal wordt.

- Voldoet de huidige infrastructuur aan ons programma en onze functionele eisen, vandaag en in de verre toekomst?
- Is het mogelijk om het bestaand patrimonium om te vormen tot bijna energieneutraal? (gebouwhoogte, structuur, koudebruggen, glasoppervlakte,...)
- Wat is het onderhouds- en vervangingsplan? Hoe kunnen we een geleidelijke energetische heropwaardering realiseren?
 - Vb. de levensduur van de waterdichting van een plat dak bedraagt ongeveer 20 jaar. Dit is in 2025 voor ons gebouw. Op dat moment kan het dak (bijkomend) geïsoleerd worden, kan voor een witte dakbedekking gekozen worden en kan de afwatering van het dak herzien worden om maximaal regenwaterrecuperatie te kunnen toepassen.